

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньою програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»
(назва освітньої програми)

на тему: **«ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ (НА ПРИКЛАДІ ТОВ
«ЧОРНОМОРЕНЕРГОСПЕЦМОНТАЖ»)»**

Виконавець:

Студент групи 67 ФЕУП
Шевчук Сергій Анатолійович

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н, професор
Траченко Людмила Анатоліївна

/підпис/

Одеса 2023

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Нині Україна перебуває в статусі кандидата в Європейський союз, обравши вектор соціально-орієнтованого розвитку, який повинен здійснюватися на засадах триєдиної цілісної моделі економічної, соціальної й екологічної сфер. Впровадження екологічно збалансованої системи природокористування, зорієнтованої на екологічну безпеку виробництва і збереження природних екосистем – це запорука успішності національного економічного розвитку.

В Україні нині створилась складна економічна та екологічна ситуація, пов'язані з проблемами організації та управління на вітчизняних підприємствах екологічно орієнтованої підприємницької діяльності. Неконтрольоване забруднення довкілля відходами промислового виробництва (виконання робіт), шкідливими викидами в атмосферу, нераціональне використання ресурсів – все це наслідки відсутності системного механізму екологічного управління. Формування екологічно орієнтованої політики виробничо-господарської діяльності підприємств вигідне і на макрорівні, оскільки дозволить стабілізувати екологічну ситуацію в країні та поліпшити стан навколишнього середовища, і на мікрорівні – забезпечить раціоналізацію використання ресурсів і мінімізує витрати. Розробка, впровадження та сертифікація систем екологічного управління на відповідність вимогам ISO 14001:2015 – це дієвий засіб вирішення проблем у сфері екологічної безпеки на підприємствах та досягнення ключових цілей бізнесу.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Екологічним аспектам управління діяльністю підприємств присвячені праці таких вітчизняних учених, як: Пітель Н. Я., Новак І. М., Калініченко З., Білявська Ю. В., Чайкіна А. О., Ревіна М. О., Микитюк М. В., Годлевська М. М., Харченко Т. Б., Мельник Т. О., Аксентій Ю. В., Ліпич Л. Г., Глубицька Т. В., Зима О. Г., Небилиця О. А., Архипова Д. Є., Степаненко А., Машненков К. та інші. Проте, низка проблемних питань й досі не вирішені та потребують подальшого дослідження. Це стосується питань щодо впровадження європейських підходів до екологічного управління на підприємствах, зокрема сфери інжинірингових послуг. Передусім, йдеться про створення та впровадження в діяльність підприємств систем екологічного управління згідно з вимогами міжнародного стандарту ISO 14001:2015 (ДСТУ ISO 14001:2015) «Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосовування».

Мета дослідження – теоретичні, методичні та прикладні аспекти формування системи екологічного управління на підприємстві.

Завдання дослідження:

- розкрити сутність системи екологічного управління та значення у сталому розвитку підприємства;
- розглянути еколого-правові аспекти реалізації державного екологічного управління в парадигмі інтеграції України в Європейський Союз;

- охарактеризувати вимоги міжнародних стандартів щодо формування системи екологічного управління на підприємстві;
- охарактеризувати діяльність ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж» як суб'єкта ринку інжинірингових послуг;
- розробити методологію формування системи екологічного управління підприємства відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 14001:2015;
- визначити та проаналізувати процеси системи екологічного управління підприємства;
- запропонувати методичні підходи до проведення внутрішнього аудиту як засобу поліпшення системи екологічного управління підприємства;
- здійснити моніторинг результативності процесів системи екологічного управління ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж».

Об'єкт дослідження – процес створення системи екологічного управління на прикладі ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж».

Предмет дослідження – сукупність теоретичних та прикладних аспектів щодо створення системи екологічного управління на підприємстві.

Методи дослідження застосовувались такі: методи теоретичного узагальнення і порівняння (аналіз і синтез, індукція і дедукція), економіко-статистичного аналізу: табличний, графічний, групування; маркетингові: SWOT-аналіз, аналіз стейкхолдерів, матриця загроз, аналіз потенційних ризиків, методика визначення екологічних аспектів, спостереження, опитування; експертної діагностики: порівняння, експертне оцінювання.

Інформаційною базою дослідження слугували наукові публікації та монографічні видання українських і зарубіжних учених, нормативно-законодавчі акти України й інших країн, міжнародні стандарти, матеріали наукових конференцій і досліджень, звіти та аналітичні матеріали відповідних державних органів, агентств, дані звітності підприємств, організацій і установ та ін.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 найменування). Загальний обсяг роботи становить 83 сторінки. Основний зміст викладено на 75 сторінках. Робота містить 13 таблиць, 9 рисунків.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра прийнято участь у конференції та опубліковано тези: Шевчук С. А., Траченко Л. А. Проблеми впровадження систем екологічного управління в бізнес. Збірник матеріалів III підсумкової науково-практичної студентської конференції ОНЕУ «Сучасні виклики економіки», м. Одеса, 20 квітня 2023 р. Одеса : ОНЕУ. 2023. С. 91-93.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі *«Теоретичні аспекти формування систем екологічного управління на підприємствах України»* розкрито сутність

системи екологічного управління та значення у сталому розвитку підприємства; розглянуто еколого-правові аспекти реалізації державного екологічного управління в парадигмі інтеграції України в Європейський Союз; надано характеристику вимог міжнародних стандартів щодо формування системи екологічного управління на підприємстві.

У другому розділі *«Формування системи екологічного управління в контексті вимог стандарту ISO 14001:2015 на прикладі ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж»* надано характеристику діяльності ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж» як суб'єкта ринку інжинірингових послуг; розроблено методологію формування системи екологічного управління підприємства відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 14001:2015; визначено та проаналізовано процеси системи екологічного управління на підприємстві.

У третьому розділі *«Шляхи поліпшення системи екологічного управління ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж»* запропоновано методичні підходи до проведення внутрішнього аудиту як засобу поліпшення системи екологічного управління підприємства; здійснено моніторинг результативності процесів системи екологічного управління ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж».

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Обґрунтовано, що в сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств система екологічного управління дозволяє забезпечити розумний баланс між природними можливостями і негативним впливом діяльності компаній на довкілля, суттєво покращити стан навколишнього середовища, зменшити вплив негативних факторів на життя та здоров'я населення. Формування, впровадження та сертифікація систем екологічного управління створює позитивний імідж та високу ділову репутацію підприємствам, підвищує їх конкурентоспроможність та забезпечує сталий розвиток.

2. Доведено, що в парадигмі євроінтеграції України суттєву роль щодо еколого-правового регулювання відіграє «Угода про асоціацію між Україною та ЄС», спрямована на фундаментальні змін у підходах до формування екологічної політики, докорінних перетворень у діяльності природоохоронних інститутів, раціонального використання адекватних ресурсів для екологічної безпеки довкілля. Фундаментальною основою еколого-правового регулювання є Конституція України, Закони України: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про стратегічну екологічну оцінку» та інші.

3. Розглянуто сучасні стандарти ISO серії 14000, обґрунтовано їх перспективність і застосовність в управлінні бізнесом в усьому світі та що вони мають рекомендаційний характер, містять практичні інструменти для створення адекватної системи екологічного управління. Ключовим є стандарт ISO 14001:2015, що містить вимоги до створення системи екологічного управління,

має логічну та раціональну модель управлінського циклу «Plan-Do-Check-Act» та на відповідність вимогам якого підприємство може сертифікувати CEU обраним незалежним органом, з отриманням сертифікату. Це дає суттєві пріоритети і можливості підприємствам щодо досягнення ключових цілей бізнесу та сталого розвитку.

4. ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж» – визнаний авторитет у галузі інжинірингових послуг, спеціалізується на широкому спектрі електромонтажних і пусконаладжувальних робіт, будівництві й модернізації генеруючих і розподільних електричних мереж тощо. Підприємство має ефективну організаційну структуру, застосовує вертикально-інтегровану бізнес-модель, яка дозволяє виконувати всі етапи будівництва комплексно. Компанія здійснює діяльність за сертифікованою інтегрованою системою управління відповідно до вимог міжнародних стандартів: ISO 9001:2015; ISO 14001:2015 та ISO 45001:2018. Дохід підприємства у 2022 році склав 267 365 000 грн, чистий прибуток – 17 877 000 грн, у 2021 році – 430 987 000 грн та 11 934 000 грн відповідно. Аналіз фінансових показників свідчить про те, дохід зменшився на 163622000 грн, що вказує на зменшення кількості замовників, бізнес яких зруйновано або призупинено із-за воєнних дій агресора – РФ на території України.

5. Розроблено методологію створення та впровадження системи екологічного управління на підприємстві із застосуванням логіко-структурної моделі, яка містить п'ять основних етапів: підготовка до створення CEU; проведення аналізу нинішньої CEU на відповідність вимогам стандарту ISO 14001:2015; визначення процесів CEU і формування документованої інформації; впровадження CEU; сертифікація CEU. На кожному етапі визначено види робіт, вимоги та заходи щодо виконання. Такий підхід забезпечить підприємству ефективну організацію виконання робіт щодо формування CEU та досягнення цілей у сфері екологічної безпеки довкілля.

6. Визначено контекст системи екологічного управління ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж» згідно з вимогами стандарту ISO 14001:2015, який містить аналіз внутрішніх і зовнішніх факторів (включаючи екологічні аспекти) та аналіз потреб і очікувань зацікавлених сторін. Для визначення контексту підприємства застосовано SWOT-аналіз та виявлено такі можливості: вихід на нові сегменти міжнародного ринку; можливість розвитку інфраструктури підприємства; поява нових замовників робіт (послуг); висока ділова репутація компанії на міжнародному ринку тощо. Виявлено екологічні аспекти та ідентифіковано за шістьма типами чинників впливу на діяльність підприємства: економічний, соціальний, техногенний, законодавчий, природний та виробничий. Здійснено аналіз впливу екологічних аспектів на діяльність підприємства експертним шляхом та сформовано матрицю загроз.

7. Результати проведеного аналізу зацікавлених сторін (стейкхолдерів) підприємства свідчать про те, що найбільший вплив на систему екологічного управління підприємства мають: замовники (споживачі), субпідрядна структура

(організація) та співробітники; середньо впливають: постачальники, вище керівництво, Держінспекція України з екологічної безпеки, органи місцевої влади, громадські організації у сфері екологічної безпеки, населення України, мало впливають: інвестори та конкуренти.

8. Виявлено потенційні ризики діяльності підприємства у сфері екологічної безпеки та потреб його стейкхолдерів. Ризики ідентифіковані за видами екологічних аспектів, що впливають на діяльність підприємства: законодавство та нормативи щодо екологічної безпеки; ресурси (людські, матеріальні); навколишнє середовище; виробниче середовище; об'єкти підприємства (замовники). Визначено також потенційні ризики, пов'язані з потребами стейкхолдерів у сфері екологічної безпеки довілля та доведено, що потенційною причиною у більшості випадків є низький рівень знань персоналу щодо екологічної безпеки довілля. Це є суттєвою інформацією вищому керівництву підприємства для прийняття управлінських рішень щодо усунення причин виникнення ризиків.

9. Доведено, що внутрішній аудит сприяє виявленню проблем і формуванню заходів щодо поліпшення системи екологічного управління. Для результативності внутрішнього аудиту необхідно дотримуватись принципів: належна професійна ретельність; незалежність; неупереджене представлення результатів тощо.

Розроблено блок-схему управління програмою внутрішнього аудиту системи екологічного управління на підприємстві, яка містить ключові етапи: встановлення цілей, визначення ризиків та можливостей, формування програми аудиту, його реалізації, моніторингу та поліпшення. Запропоновано логіко-структурну схему проведення внутрішніх аудитів системи екологічного управління, яка містить всі етапи його здійснення: планування, організацію, підготовку програми аудиту тощо.

10. Запропоновано застосування логіко-структурної схеми моніторингу результативності процесів системи екологічного управління підприємства. Здійснено моніторинг результативності процесів системи екологічного управління підприємства за 2023 рік та отримано такі результати: планування екологічних цілей та програми їх досягнення; планування дій над екологічними ризиками – процес результативний; моніторинг ступеня задоволеності клієнтів (повторні звернення); моніторинг ступеня задоволеності клієнтів (скарги, претензії); управління невідповідностями щодо несприятливого екологічного впливу – процеси результативні. Компетентність персоналу у сфері екологічної безпеки та управління екологічними аспектами – процеси нерезультативні. Це є важливою інформацією вищому керівництву ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж» щодо формування заходів та прийняття управлінських рішень для поліпшення процесів системи екологічного управління.

АНОТАЦІЯ

Шевчук С.А. «Формування системи екологічного управління на підприємстві (на прикладі ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж»)».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за магістерською програмою «Економіка, планування та управління бізнесом», – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2023.

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес формування системи екологічного управління на підприємстві на прикладі ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж».

У роботі розглядаються теоретичні аспекти формування системи екологічного управління на підприємстві, зокрема розкрито сутність системи екологічного управління та значення у сталому розвитку підприємства; розглянуто еколого-правові аспекти реалізації державного екологічного управління в парадигмі інтеграції України в Європейський Союз; надано характеристику вимог міжнародних стандартів щодо формування системи екологічного управління на підприємстві. Надано характеристику діяльності ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж» як суб'єкта ринку інжинірингових послуг; розроблено методологію формування системи екологічного управління підприємства відповідно до вимог міжнародного стандарту ISO 14001:2015; визначено та проаналізовано процеси системи екологічного управління на підприємстві. Запропоновано методичні підходи до проведення внутрішнього аудиту як засобу поліпшення системи екологічного управління підприємства; здійснено моніторинг результативності процесів системи екологічного управління ТОВ «Чорноморенергоспецмонтаж».

Ключові слова: система екологічного управління, інжинірингові послуги, міжнародний стандарт ISO 14001:2015, екологічні аспекти, внутрішній аудит, моніторинг результативності, поліпшення.

ANNOTATION

Shevchuk S.A. «Formation of an environmental management system at the enterprise (on the example of LLC Chornomorenerghospecmontazh)».

Qualification work for obtaining a master's degree in the specialty 076 «Entrepreneurship, trade and stock market activity» under the master's program «Economics, planning and business management», Odesa National University of Economics. - Odesa, 2023.

The master's qualification work consists of three sections. The object of the qualification work is the process of forming an environmental management system at the enterprise using the example of Chornomorenerghospecmontazh LLC.

The paper examines the theoretical aspects of the formation of the environmental management system at the enterprise, in particular, the essence of the environmental management system and its importance in the sustainable development of the enterprise are revealed; environmental and legal aspects of the implementation

of state environmental management in the paradigm of Ukraine's integration into the European Union are considered; a description of the requirements of international standards regarding the formation of an environmental management system at the enterprise is given. A description of the activities of Chornomorenerhospecmontazh LLC as a subject of the engineering services market is given; the methodology of forming the environmental management system of the enterprise was developed in accordance with the requirements of the international standard ISO 14001:2015; the processes of the environmental management system at the enterprise were determined and analyzed. Methodical approaches to conducting an internal audit as a means of improving the environmental management system of the enterprise are proposed; monitoring of the effectiveness of the processes of the environmental management system of Chornomorenerhospecmontazh LLC was carried out.

Key words: environmental management system, engineering services, international standard ISO 14001:2015, environmental aspects, internal audit, performance monitoring, improvement.